
Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Četrtek, 28. avgust 2025

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1

Ocenjevalna shema za komentar besedila (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
1–4	Odgovor je nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja, ki je lahko posledica parafraze besedila ali poskusa odgovoriti na vprašanja. Očitno je, da kandidat dela ne pozna oziroma pozna le nekaj naključnih fragmentov.
5–7	Odgovor je kratek in fragmentaren, vendar vsebuje elemente, ki so povezani z obravnavanim besedilom. Največkrat gre za delce vednosti oziroma splošno obnavljanje celote dela in brez povezave z vprašanji iz navodil.
8–10	Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, vendar v odgovoru prevladuje fragmentarnost; razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je poznavanje dela zelo šibko, brez jasne navezave na vprašanja iz navodil, običajno je najti še veliko nerelevantnosti. Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.
11–13	Zadostno
	Odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume omejeno in površno, lahko tudi napačno. Kandidat le deloma ali tudi ne odgovori na vprašanja iz navodil, vendar se odgovor že nanaša na dani odlomek, lahko kot preprost opis filozofskega problema, lahko posredno kot obnova celotnega dela, najti pa je še precej nerelevantnosti. Kandidat uporabi nekaj ustreznih pojmov, vendar brez analize. Če kandidat poskuša z argumentacijo, je ta pomanjkljiva. Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi. Kandidat odgovori na dana podvprašanja, morda ne na vsa enako izčrpno in relevantno. Poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo večinoma razume. Toda opisi in razlage so še slabo razviti; kandidat sicer poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila. Kandidat delo pozna in vsebinsko odgovori na vprašanja.
17–19	Prav dobro, a z manjšimi pomanjkljivostmi
	Odgovor ima dobro strukturo, napake v izpeljavi so možne, a ne prevladujejo. Kandidat obširno odgovori na dana podvprašanja, iz česar je razvidno, da delo dobro pozna in razume; razlaga in argumentacija sta jasni in razumljivi, temeljni pojmi so opredeljeni. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, še so mogoče nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti. Kandidat delo dobro pozna ter v odgovorih dobro razloži in razčleni temeljne probleme odlomka in dela.
20–22	V glavnem odlično
	Naloga ima dobro strukturo, jasno in koherentno izpeljavo, skozi katero kandidat skladno in vsebinsko izčrpno odgovori na vsa dana podvprašanja. Značilni sta analiza pojmov in razvita pojmovna mreža. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim delom in ga komentira s pojmovnim aparatom iz besedila. Lahko tudi vstopi v dialog z avtorjem dela ter razvije in utemelji svoja stališča. Avtorja morda tudi obravnava širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto. Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito odgovori na vsa podvprašanja in ponekod celo vstopi v dialog z avtorjem.

Dodatna navodila za komentar besedila

Gre samo za okvirna navodila, kandidat se sam odloči, kako bo strukturiral svoj komentar in kako bo razporedil odgovore na vprašanja.

Naloga	
1	Platon: Država Odlomek obravnava vprašanje o tem, kako naj poteka vzgoja otrok, ki naj bi v prihodnosti opravljali delo stražarjev oziroma vojakov. Očitno je, da morajo tudi otroci stražarjev, tako kot naj otroci rokodelcev že v zgodnji starosti pridobivajo znanje prek izkustva, doživeti bojne pohode in vojno. Opremljeni z ustreznim znanjem obvladovanja konj in z ustrezne razdalje bodo spremljali izbrane bitke in s tem osvojili pomembne elemente svoje vzgoje. Skupnost čuvarjev je skrbno načrtovana. V njej ni zasebne lastnine, prebivalci živijo skupaj, žene so čuvarjem skupne, medsebojno združevanje je načrtovano, otroci so ob rojstvu odvzeti, posledično pa so vsi otroci vsem skupni. Skrb za vse v enaki meri tako onemogoča spore in zavist. Pripadniki posameznega stanu so vanj uvrščeni glede na svojo nadarjenost, kar pomeni, da vsak v državi opravlja tisto nalogo, v kateri je najboljši. A ker naj bi bila država popolna, absolutno pravična, večini – kolikor to pač pritiče človeškemu tostranskemu bivanju – pa je dosegljivo le poznavanje relativnega, čutnozaznavnega sveta, morajo izmed vseh prebivalcev snovalci popolne polis najti tistega, ki se je zmožen povzpeti nad vidni svet, uzreti absolutno dobro, ter v skladu z njim vladati v državi. Tega je zmožna le premišljeno vzgojena duša filozofa. Paideia oziroma vzgoja filozofa vključuje ukvarjanje s telovadbo in muzično umetnostjo v mladosti, nato pa napredovanje v odmik od zgolj čutnozaznavnega sveta skozi aritmetiko, geometrijo, stereometrijo, astronomijo in dialektiko. Naposled naj bi uzrteje absolutna, ideje Dobrega, po vzorcu oziroma paradeigmi, vladarja usposobilo za absolutno pravično vladanje v popolni državi.

Naloga	
2	Aristotel: Nikomahova etika Res je, da Aristotel zabave ne vidi kot človekovo srečnost, toda ne zaradi tega, ker bi bila na sebi nekaj slabega, temveč zato, ker ne more predstavljati človekovega končnega smotra, ki je povezan z opredelitvijo človeka kot racionalnega dejavnega bitja in ga gre zato iskati v moralnem in teoretičnem udejstvovanju. Toda to še ne pomeni, da je po Aristotelu zabava v celoti nekaj nezaželenega, celo grešnega. Nasprotno, Aristotel pravi, da je zabavo treba razumeti kot počitek, torej kot sredstvo za lažje opravljanje resnih nalog v prihodnosti. V tem smislu ima za Aristotela tudi zabava svoje mesto v človekovem življenju, podobno kot ugodje. Tudi slednjega Aristotel ne črti, ampak celo poudarja, da je to nujno povezano z dobrim delovanjem in da človek, ki ne uživa ob tem, ko dela dobro, ni dober človek, s čimer poudarja, da je del učenja pravega ravnanja tudi učenje uživanja ob pravih rečeh.

Naloga	
3	Descartes: Meditacije Descartes v peti meditaciji poda t. i. »ontološki« dokaz za bivanje Boga. Razvija misel, da bivanje Boga neposredno sledi iz njegovega bistva. Tako kot iz bistva trikotnika sledijo nekatere njegove lastnosti (npr. da je velikost njegovih kotov enaka dvema pravima), tako tudi iz bistva Boga kot najbolj popolnega bitja sledi njegovo bivanje. Gotovost spoznanja o Božjem bivanju ima tako najmanj isto stopnjo kot spoznanje matematičnih resnic. Misli si popolno bitje, ki mu manjka bivanje, je podobno kot misliti si goro, ki bi ji manjkala dolina. Descartes dokazuje, da ne gre za to, da njegova misel čemurkoli lahko nalaga kakršnokoli nujnost. Ne gre torej za to, da iz misli o Bogu sledi njegovo bivanje. Gre za to, da narava same stvari, v tem primeru narava Boga kot nadvse popolnega bitja, vključuje tudi njegovo bivanje. Se pravi večna narava Boga je tista, ki determinira duha, da si Boga nujno misli kot bivajočega, tako kot večna narava trikotnika determinira spoznanje njegovih lastnosti. Dokaz za bivanje Boga je povezan z negotovostjo in dvomi, v katere so ga pahnila razmišljanja v prvih dveh meditacijah. Tam je na podlagi metodičnega dvoma pod vprašaj postavil vsa svoja spoznanja, vključno s prepričanjem o obstoju materialnih stvari (argument s sanjami), pa tudi gotovost matematičnih idej (argument s hudobnim duhom). Ko dokaže, da obstaja on sam kot misleča stvar, se zato znajde v solipsističnem univerzumu. In ravno tu odločilno vlogo odigrata Bog in dokaz, da ne more biti varljiv. Tako kot jasno in razločno spoznava obstoj nevarljivega Boga, tako jasno in razločno spoznava tudi matematične ideje: npr. da je vsota notranjih kotov trikotnika enaka vsoti dveh pravih kotov. Kakor iz narave Boga nujno sledi njegovo bivanje, tako iz narave trikotnika nujno sledi, da nasproti največjega kota leži največja stranica. Kakor si ni sam izmislil ideje Boga, si tudi ni sam izmislil ideje trikotnika – je pa njegov duh sposoben spoznati večno naravo enega in drugega. Toda po Descartesu je kriterij jasnosti in razločnosti kot kriterij resnice odvisen od dokaza za obstoj Boga in dokaza, da ta ne more biti varljiv in da ga ne vara, kadar nekaj dojema jasno in razločno. Bog ima torej pri izgradnji gotove vednosti ključno vlogo: samo na podlagi dokaza o obstoju Boga si lahko Descartes povrne gotovost spoznanja o matematičnih resnicah in, v šesti meditaciji, še vednost o obstoju materialnega sveta.

Naloga	
4	Nietzsche: H genealogiji morale V drugi razpravi Nietzsche pojasnjuje, kako je človek izšel iz napol živalskega stanja in ustvaril prve oblike civiliziranega življenja. Potreba po skupnosti se je pokazala, ker je človek izgubil živalske instinkte, zaradi česar je bilo na kocki njegovo preživetje. Prve skupnosti pa so bile še zelo krhke, saj je bil pogoj zanje človekova zmožnost obljube, človek pa se je moral najprej naučiti spominjati se, da bi lahko držal dano besedo. Takšen proces ni bil mogoč brez večinoma izjemno bolečih metod opominjanja na dolžnosti. Kazen je bila v tej prvi obliki metoda discipliniranja, družbeni »prisilni jopič«, kot zapiše Nietzsche – in še ni imela moralnih konotacij. V tistih časih (gre za obdobje predzgodovine) se ni kaznovalo, ker bi bil kršitelj označen za krivega, temveč bolj zato, da se opomni, da je prav družba tista, ki mu daje zaščito pred nevarnostmi življenja zunaj družbe. Ob tem razmisleku avtor zapiše tudi to, da je razmerje med upnikom in dolžnikom temeljno družbeno razmerje. To razmerje pa je po svojem značaju bistveno menjalno ali ekonomsko razmerje: upnik je v tem primeru družba, dolžnik pa posameznik – družba posamezniku daje varnost, posameznik pa je družbi v zameno dolžan ubogljivost. Na primeru kazni Nietzsche torej izpelje svojo ključno poanto, ki je ta, da morala izhaja iz takšnega menjalnega razmerja, kar pomeni, da sama nima absolutnega izvora (dobro in zlo ne obstajata v absolutnem smislu). Uvid v zgodovinskost morale pa je pomemben za Nietzschejev poskus vzpostavitve pogojev nove morale: če morala sama nima absolutnih temeljev, marveč je zgodovinska iznajdba, potem je mogoče njena radikalna kritika in nadomestitev te z novo moralo – moralo nadčloveka.

IZPITNA POLA 2

Ocenjevalna shema za esej (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
1–4	Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Poznavanja filozofskih vsebin, povezanih s problemom iz naslova, ni.
5–7	Odgovor je fragmentaren, vendar daljši, morda deloma zaokrožen, kandidat ne pozna filozofske problematike izbranega naslova, zato odgovarja s pomočjo zdravega razuma in splošne razgledanosti.
8–10	Odgovor je fragmentaren, če pa ima zaokroženo zgradbo, je polna miselnih preskokov. Poznavanje in razumevanje danega problema je zelo omejeno, običajno skrčeno na nekaj nerazvitih, zgolj navrženih relevantnih poudarkov, ki so obrobni in kombinirani s splošno razgledanostjo kandidata. Kandidat skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so pogosto tudi nenatančne in napačne. Za odgovor je tipično obnavljanje drobcev najbolj elementarne snovi ter ponavljanje enega in istega.
11–13	Zadostno
	Gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadovoljivo obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključnost), vendar sta uvod in/ali zaključek slabo razdelana, prisotni so tudi preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, toda odgovor se že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, vendar jih ne analizira. Naloga je večinoma opisna, če pa kandidat argumentira, je argumentacija skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže zgolj najbolj osnovno seznanjenost s filozofsko problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve. Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima najmanj 600 besed, njegova zgradba je dobra; uvod razloži ali vsaj nakaže problem, sklep se nanaša na problem, lahko je tudi izpeljan iz naloge. Razčlenjenost na odstavke je ustrezna, a lahko so prisotni preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno in za problem večinoma relevantno filozofsko terminologijo. Vendar so pojmi največkrat uporabljeni kot samoumevni, njihova analiza je obrobna, prav tako povezanost z drugimi relevantnimi pojmi. Kandidat opis in razlago poskuša dopolniti z argumenti, vendar gre največkrat za obnovo le delno razumljenih argumentov. Kandidat pa se že zaveda, da je argumentacija pomemben del odgovora, zato predstavi več pogledov na problem. Esej izraža dobro seznanjenost z ustrezno filozofsko problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar jasno razumevanje danega problema, argumentacija in analiza relevantnih pojmov še nista v ospredju.

17–19	Prav dobro, a opazne pomanjkljivosti
	Esejistična zgradba je dobra. Uvod razloži problem, sklep je praviloma izpeljan iz jedra, odstavki so smiselno zaokrožene celote, preskoki v izpeljavi so redki. Problem iz naslova kandidat dobro razume. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema, kandidat se zaveda nujnosti analize pojmov in argumentacije. Nasploh v eseju oboje prevladuje pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in je posledica samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa ponekod niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni, nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna. Iz odgovora je razvidna zelo dobra seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Kandidat se že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in abstraktno večkrat povezuje s konkretnim.
20–22	Zvečine odlično
	Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma njegovo rešitvijo. Izpeljave in utemeljitve so skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih stopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, kar je že plod samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta bogata in ustrezna. Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.

Dodatna navodila za esej

Navodila so le okvirne smernice: kandidat lahko napiše vsebinsko povsem drugačen esej, če ga le smiselno poveže z naslovnim problemom.

Vprašanje stvarnosti

Naloga	
1	Razpravljajte o trditvi: Bistvo je po svoji naravi umno, zato ga ni mogoče najti v pojavu. Trditev iz naslova je tipična predstavnic dualističnih ontoloških teorij, ki postulirajo dve hierarhično povezani ravni realnosti, običajno dvojico pojav – bistvo. Natančneje bi tezo lahko opredelili kot primer idealizma, saj pravi, da je bistvo povezano z umljivostjo in zato z idejno ravno eksistence. Ob tem se seveda zastavljajo številna vprašanja, od tega, ali pojav obstaja ali pa je kot videz nekaj neresničnega in s tem tudi neobstoječega, pa tudi tega, kako so bistva in pojavi medsebojno povezani. Kandidati lahko tezi seveda tudi nasprotujejo in dokazujejo, da je pojavni svet hkrati tudi vse, kar obstaja, ali pa trditev zavračajo tako, da nasprotujejo opredelitvi bistva kot ideje.

Naloga	
2	Razpravljajte o trditvi: Naključni dogodki so zgolj videz, saj vse spremembe v svetu potekajo po vnaprej začrtani poti. Naslovna teza je tipično deterministično stališče, ki predvideva togo določenost vseh pojavov, pri čemer dogodke, ki se opazovalkam zdijo naključni, opiše kot videz. Kandidati lahko o tezi razmišljajo tako, da poskušajo pojasniti vznik videza naključnosti dogodkov, ki ga lahko pripišejo omejenim spoznavnim možnostim opazovalk: ker je človekov um končen, namreč ni zmožen dojeti vse kompleksnosti povezav med vzroki in posledicami, zato se mu nekateri dogodki morda kažejo kot naključni in nepovezani s siceršnjim tokom sprememb. Seveda lahko kandidati tezi v eseju tudi nasprotujejo in morda dokazujejo, da je naključje povezano s svobodo oziroma da obstoj svobode strogi determinizem postavlja na laž. Možno bi bilo razmišljati tudi o vprašanju determiniranosti videza: če je res popolnoma vse določeno, potem je določeno tudi, da se nam nekatere stvari kažejo kot videz. V tem zadnjem smislu bi bila tudi ideja nedeterminiranosti determinirana.

Naloga	
3	Razpravljajte o trditvi: Pomen besed izvira iz njihove rabe v jeziku. (Ludwig Wittgenstein) Teza v naslovu se postavlja po robu tradicionalni reprezentacijski teoriji pomena, v skladu s katero so pomeni besed določeni s stvarmi, na katere se te nanašajo. Po tej teoriji so besede oznake, ki se nanašajo na mentalne reprezentacije, medtem ko se te naprej nanašajo reči, ki jih označujejo. Po tej teoriji jezik predvsem odslikava svet, kar pa postane problematično, ko pomislimo na takšne rabe jezika, kot so ukazovanje, prošnje in na abstraktne glagole. V nasprotju z reprezentacijsko teorijo Wittgensteinova (poznata) filozofija zato besede razume kot orodja, s katerimi nekaj počnemo, pri čemer je to, kar z njimi delamo, hkrati tudi njihov pomen. Teza odpira tudi problem jezikovnega relativizma, saj se ob njej postavlja vprašanje, ali drugačne rabe besed ustvarjajo drugačne pomene, zaradi česar se govorniki različnih jezikov v temelju ne morejo medsebojno sporazumevati, morda pa tudi živijo v povsem različnih svetovih.

Vprašanje spoznanja

Naloga	
4	Razpravljajte o trditvi: Resnica neke trditve je prej v njenem ujemanju z drugimi trditvami kot pa v njenem ustrezanju stvarnosti. Kandidat naj bi v eseju obravnaval primerjavo med dvema teorijama resnice: koherentno in korespondenčno teorijo. Izhajajoč iz koherentne teorije je neka trditev resnična, kolikor je skladna z določeno množico drugih trditev. Koherentna teorija se od korespondenčne razlikuje v pojmovanju odnosa trditev do pogojev njihove resničnosti. Po koherentni teoriji so resničnostni pogoji sestavljeni iz drugih trditev, po korespondenčni pa resničnostni pogoji trditev niso druge (splošno sprejete) trditve, temveč objektivne značilnosti sveta. Ker naslovna trditev vzpostavi razmerje med teorijama, pri čemer daje prednost koherentni teoriji pred korespondenčno, naj bi kandidat v svojem eseju razmislil tudi o upravičenosti takšnega razmerja.
Naloga	
5	Razpravljajte o trditvi: Resničnosti teorije ne moremo nikoli zares potrditi, saj bi potem morali preveriti neskončno njenih možnih napovedi, zato je edino smiselno, da jo sprejmemo kot resnično, vse dokler ne najdemo pojava, ki se z njenimi napovedmi ne sklada. Trditev se nanaša na Popperjevo načelo falzifikacije. Popper je s tem načelom poskušal rešiti problem rabe indukcije za potrjevanje znanstvenih hipotez. Problem z indukcijo je namreč ta, da kolikor bi resničnost neke teorije poskušali potrjevati z vedno novimi primeri, bi morali to početi neskončnokrat, saj ne moremo biti nikoli zares prepričani, da naslednji primer ne bo ovrigel ugotovitev, zgrajenih na opazovanju prejšnjih primerov. Po načelu falzifikacije bi se morali znanstveniki osredotočiti na iskanje tistih primerov, ki kažejo na to, da je neko znanstveno načelo napačno. Namesto da znanstveniki poskušajo potrjevati resničnost svojih hipotez (to lahko vodi tudi v dogmatizem in pristranskost), bi morali poskušati postavljene hipoteze ovreči. Po Popperju velja, da bi morali teorijo, ki se izkaže kot odporna zoper naša najboljša prizadevanja, da bi jo ovrgli, začasno sprejeti kot resnično – oziroma vsaj kot najboljšo, ki smo jo bili zmožni oblikovati v določenem času.
Naloga	
6	Razpravljajte o trditvi: Skepticizem je morda res skrajno epistemološko stališče, toda dvom je po drugi strani lahko koristno spoznavno orodje. Skrajnost skepticizma se pokaže v tem, da narekuje vzdržanost od sodbe glede resničnosti naših prepričanj. Skladno s skepticizmom ni ničesar, kar bi zares lahko vedeli, naša domnevna vednost je v resnici množica domnev in verjetij, o katerih resničnosti pa ne moremo vedeti ničesar gotovega. Ali kot je to izrazil Descartes: za skeptika je gotovo samo to, da ni nič gotovega. Čeprav se s tega vidika skepticizem zdi nasprotujoč možnosti utemeljitve vednosti, pa je skeptična drža tudi tista, ki omogoča nova spoznanja. Ravno dvom je namreč tisti, ki postavlja pod vprašaj uveljavljena mnenja in samoumevnosti, in je torej poglobilni del filozofove refleksije: filozofija se namreč sprašuje o predpostavkah in podmenah, ki jih zdravi razum preprosto privzema kot resnične.

Vprašanje morale

Naloga	
7	Razpravljajte o trditvi: Za presojo moralnosti dejanja je potrebno poznavanje značaja človeka, ki je to dejanje storil. Etične teorije se ne morejo izogniti vprašanju vrlin. Pri tem pa ločimo teorije, ki vrlino in s tem značaj človeka postavijo v ospredje, in tistimi, ki se vrlin dotaknejo bolj mimogrede in se osredotočajo na formulacijo poslednjih principov moralnega delovanja. Teorije vrlin pa po drugi strani zanikajo osrednji pomen splošnih in absolutno veljavnih univerzalnih moralnih pravil. Menijo, da je moralno predvsem stvar značaja in vrlin. Aristotelska etika se tako ne osredotoča na niz moralnih pravil, ampak opisuje značaj vrlega človeka, ki se zna odzvati in zna delovati glede na vsako specifično situacijo. Od kandidata se pričakujeta premislek in analiza etike vrlin in drugih teorij, ki skušajo presojati moralnosti dejanja.

Naloga	
8	Razpravljajte o trditvi: Človek, čigar motiv za moralno delovanje je sreča v posmrtnem življenju, deluje preračunljivo, torej njegovo delovanje ni zares moralno. Eno izmed osrednjih vprašanj moralne filozofije je tudi vprašanje, ali moramo pri vrednotenju delovanja upoštevati tudi subjektov motiv. Pri tem je ključno vlogo zagotovo odigral Kant, ki je načelo nravnosti skušal ločiti od načela srečnosti in s tem zavrnil evdajmonistične utemeljitve etike. Zgolj subjekt, čigar motiv je izključno dolžnost in ki se ne ozira na nobeno dobrobit niti zase niti za kogar koli drugega, lahko imenujemo, da je moralen v pravem pomenu te besede. Po drugi strani pa je ravno Kant vpeljal postulat nesmrtnosti duše, ki upanje na posmrtno blaženost postavlja kot poslednjo racionalno utemeljitev smisla moralnega delovanja. Kandidat lahko kantovsko utemeljitev morale postavi ob bok utilitarizmu, ki srečnost v tostranskem življenju postavlja kot temeljni princip etike, ob bok drugim poskusom utemeljitve moralnosti ali pač ob bok dokazovanju, da tovrstni poskusi nujno spodletijo.

Naloga	
9	Razpravljajte o trditvi: Moralno vrednotenje je posledica družbenega usklajevanja in dogovora. Nič absolutnega in apriornega na področju morale ne obstaja. Thomas Hobbes je skušal dokazovati družbeni značaj moralnega delovanja. Človek je po sebi egoist. To ga nujno pripelje v konflikt z drugimi egoističnimi posamezniki in s tem v nujnost družbene pogodbe, ki pri Hobbesu sicer pripelje do vzpostavitve absolutnega vladarja, ki je hkrati odgovoren za vzpostavitev (moralnih) pravil, lahko pa vodi tudi v razmislek, da je morala pravzaprav stvar dogovora bolj ali manj egoističnih posameznikov, ki skušajo z moralnimi in drugimi pravili zaščititi različne in včasih nasprotujoče si interese. Je torej morala družbeni konstrukt, ne pa nekaj samoniklega, nekaj, kar izvira neposredno iz človekove morale ali njegovega razuma? Je morala s tem nujno tudi nekaj relativnega, odvisnega od specifičnega družbenega dogovora znotraj specifične družbe? Ali pa je nekaj absolutnega in apriornega, kot dokazuje Kant?

Posameznik in skupnost

Naloga	
10	Razpravljajte o trditvi: Za doseganje enakosti vseh ljudi je dovoljeno omejiti človekove pravice. Naslov odpira premislek o človekovih pravicah. Kakšne, če sploh, so te v absolutnem smislu oziroma katere pravice človeku naravno in neizpodbitno pripadajo? Posameznik ima tudi v družbenem kontekstu določene svoboščine in pravice, vendar jih zakon oziroma pravila lahko omejijo ali odvzamejo. Vprašanje, ki sledi je: pod kakšnimi pogoji in s kakšnim namenom? Če je cilj vzpostavitev enakosti vseh ljudi, pri tem pa določene perspektive zavračajo možnost, da bi bila enakost naravno dana, to nujno pomeni poseganje v naravno selekcijo oziroma naravno stanje. Po drugi strani naslovno trditev podpira idejno izhodišče enakosti kot enakovrednosti, slednje pa nastopa kot edina pravična in upravičena drža družbenega urejanja. Kandidat lahko svoj premislek razvija tudi s preizpraševanjem pojma enakosti, bodisi v materialnem smislu bodisi v kontekstu naravnih danosti, v nadaljevanju pa izpeljuje argumente, ki opravičujejo zakonsko poseganje v posameznikovo življenje z namenom izboljšave izhodiščnega položaja drugih posameznikov v istem družbenem okolju.
Naloga	
11	Razpravljajte o trditvi: Demokracija je slaba oblika vladavine, če so predstavniki ljudstva moralno izprijeni. Naslov kandidata usmeri v razpravo o posredni in neposredni demokraciji ter vladavino ljudstva, kot najboljšo družbeno ureditev, postavlja pod vprašaj. Kot preišljenega nasprotnika demokratično urejenih družb lahko kandidat vpelje Platona in ga že v antičnem kontekstu sooči z Aristotelovim pogledom. Prvi demokraciji nasprotuje prav zaradi prepričanja o nezmožnosti razumskega in modrega ter s tem edino pravičnega odločanja večinske množice, drugi pa je demokraciji naklonjen, a pogojno – demokracija kot najvišje razvita politična ureditev družbe je izraz z vrlino usklajenih moških predstavnikov ljudstva. Kandidat lahko v esej vpelje Millov pogled na demokracijo in pri tem poudari premislek o tiraniji večine in svobodi posameznika. Razprava se lahko nasloni tudi na Rousseaujev pogled na demokracijo, ki edina omogoča razvoj moralnosti. Po drugi strani pa slednja v demokratičnem kontekstu ni nujna, kar potrjujejo zgodovinski primeri demokratično urejenih družb, katerih posledice dejanj so bile nemalokrat povsem nemoralne. V podporo temu stališču lahko kandidat vpelje filozofsko perspektivo H. Arendt in njen kritični imperativ o preišljenem odločanju in delovanju vseh posameznikov.
Naloga	
12	Razpravljajte o trditvi: »Nevarno je imeti prav, ko se oblast moti.« (Voltaire) Razsvetljenska miselnost avtorja naslovne trditve kandidata usmerja v razpravo o mejah oblasti. Ta ima lahko več oblik in zato je tudi izvajanje ter odražanje njene moči različno. Vrhovom podrejeno ljudstvo je zakonsko v vseh primer neopravičeno do rušenja oblasti, kolikor je prav slednja ta, ki zakon določa. To oblast postavlja v položaj absolutne premoči in najmanj navidezne nezmotljivosti. Voltaire, Hobbes, Locke na eni strani, a tudi Marx ter sodobne stavkovne in protestniške težnje na drugi strani kandidatu omogočajo paleto številnih vsebinsko razvejenih argumentacij esejskega premisleka o upravičenosti do revolucije in upora.

Filozofija religije

Naloga	
13	Razpravljajte o trditvi: Ker je Bog povsem drugačen od ustvarjenega sveta, o njem ni mogoče reči niti tega, da je dober ali pravičen. Pravzaprav o njem sploh ni mogoče reči ničesar določenega. Tezo je moč brati kot primer apofatične teologije, ki pravi, da se lahko Bogu približamo zgolj via negativa, torej po poti naštevanja tega, kar Bog ni. Tako je zato, ker neskončni Bog presega končni človekov razum, zato ga slednji nikoli ne more spoznati v celoti, zaradi česar je najbolje, da se mu približuje tako, da ugotovi, kaj vse Bog kot vseobsegajoči presega. Druga možnost je agnosticizem, ki iz podobnih razlogov sodbo o božjem bivanju postavi v oklepaj, saj pravi, da o eksistenci Boga ne moremo reči nič določenega. Tezi lahko nasprotujemo tako, da se nanašamo na prepričanje o skladnosti vere in razuma. Če je namreč Bog ustvaril svet, potem se v svetu gotovo izraža razumnost njegovega stvarnika, zaradi česar je lahko slednji spoznan z razumom. Bog je torej morda res drugačen od ustvarjenega sveta, a ne nujno, da povsem: dobrotu, pravičnost in razumnost v svetu sta namreč izraz popolnega Boga, ki je vesolje ustvaril po svoji podobi.
Naloga	
14	Razpravljajte o trditvi: Obstoj zla ne zanika obstoja Boga, kaže le na to, da je božji načrt človeku nedoumljiv. Gre za tipičen primer teodiceje, problema nezdržljivosti božje vsemogočnosti, dobrote in vsevednosti z dopuščanjem zla. Toda ta problem je za nekatere filozofe zgolj navidezen, saj se sub specie aeternitatis – torej z vidika večnosti – posamezni dogodki, ki so morda bili videti zli, izkažejo za pravične in dobre. Pravi razlog navideznega protislovja med vsemogočnostjo, dobroto in vsevednostjo Boga je torej v človekovem omejenem spoznavanju vesoljne harmonije. Tezi lahko ugovarjamo, rekoč, da problema, ki ga ne moremo razrešiti, ne smemo že eo ipso imeti za prezapletenega za človeka, pač pa kot dokaz, da je s predpostavko nekaj narobe. To bi seveda pomenilo, da je teodiceja dober razlog za odpoved ideji vsemogočnega, vsevednega in hkrati tudi dobrega Boga. Lahko pa bi trdili tudi, da je obstoj zla posledica človekove svobodne volje, kar bi pomenilo, da je možno hkrati misliti tako božjo popolnost kot obstoj zla in umrljivosti njegovega načrta za človeka.
Naloga	
15	Razpravljajte o trditvi: Vse bivajoče mora imeti za prehod v bivanje vzrok. Ker to velja tudi za vesolje, mora imeti vesolje vzrok, ta vzrok pa je Bog. Teza iz naslova je različica kozmološkega dokaza o obstoju Boga, ki na njegovo eksistenco sklepa iz njegovega učinka, torej ustvarjenega sveta. Pri analizi te trditve se lahko kandidati naslonijo na načelo, po katerem mora imeti vzrok vsaj toliko realnosti kot učinek, potem pa lahko poskusijo izpeljati, da je vzrok nečesa tako razsežnega, kot je vesolje, lahko samo neskončni Bog. V eseju lahko kandidati kozmološki argument soočijo tudi z drugimi vrstami argumentov za obstoj Boga in se pri tem navežejo na širšo debato o vprašanju združljivosti vere in razuma. Dokazovanje božje eksistence namreč predvideva spoznatnost božjega bivanja s končnim človeškim razumom, kar pa je za agnostike in včasih tudi za apofatike problematična predpostavka. Omenjeni so lahko tudi skeptiki in ateisti, ki bi lahko zagovarjali tako tezo, da je vesolje zmožno ustvariti samo sebe, kot teorijo brezosebnega velikega poka.